

Högst 6 frågor får besvaras. Svaren på de mer krävande frågorna, som är markerade med +, bedöms enligt betygsskalan 0–9 i stället för den normala 0–6.

1. Robin Hood stal av de rika och gav åt de fattiga. a) Vilka värden kan man tänka sig att Robin Hood försvarade? b) Granska hans agerande ur antingen utilitarismens, den kantska etikens eller dygdetikens synvinkel. c) Jämför dessa teories syn på det berättigade i att bryta mot lagen.
2. Sokrates (ca 469–399 f.Kr.) påstod att *”ett outforskat liv inte är värt att leva”*. Vad kan detta påstående betyda? Vilken betydelse har filosofin (etiken) för ett gott liv?
3. René Descartes (1596–1650) resonerade enligt följande:

”Först och främst lägger jag då märke till att en stor skillnad mellan kropp och själ består däri att kroppen till sin natur alltid är delbar, själen däremot helt och hållet odelbar. Betraktar jag nämligen själen, dvs. mig själv såtillvida som jag blott är ett tänkande ting, så kan jag förvisso inte urskilja några delar hos mig utan inser att jag är något alltigenom enhetligt och helt; och ehuru hela själen synes vara förenad med hela kroppen, så finner jag dock inte att någonting undandragits själen genom att en fot eller en arm eller vilken annan kroppsdel som helst avhuggits; ej heller kan dessa förmågor att vilja, förnimma, förstå osv. sägas vara dess delar, ty det är en och samma själ som vill, förnimmer och förstår. Däremot kan intet kroppsligt eller utsträckt ting tänkas utanför mig utan att jag lätt kunde i tanken dela det i delar och därigenom förstå att det är delbart. Detta skulle i och för sig vara tillräckligt för att lära mig inse att själen är något helt och hållet annat än kroppen, om jag inte redan tillräckligt säkert vetat detta på grund av andra överväganden.”

René Descartes: *Betraktelser över den första filosofin*, original 1641

David Hume (1711–1776) resonerade å sin sida enligt följande:

”Varhelst två föremål är så nära förbundna med varandra att alla förändringar som vi någonsin sett i det ena har åtföljts av proportionella förändringar i det andra bör vi, på grundval av analogins alla regler, sluta att om det skapas ännu större förändringar i det förre så att det fullständigt upplöses, så följer en fullständig upplösning av det senare. Sömn, en mycket liten verkan på kroppen, åtföljs av en övergående utplåning eller åtminstone stor oordning i själen.

...

Vad finns det då för skäl att tro att en så enorm förändring som själen utsätts för genom upplösningen av kroppen och alla tanke- och sinnesorgan kan ske utan en upplösning av helheten?”

David Hume: *Om själens odödlighet*, original 1755

Vad hävdar Descartes och Hume i citaten? Jämför Descartes och Humes uppfattningar med varandra och bedöm förtjänsterna och svagheter i deras resonemang.

4. John Rawls (1921–2002) skriver: *”Rättvisa är den främsta dygden för samhällets institutioner, precis som sanning är den främsta dygden för ett tankesystem. Hur elegant och ekonomisk en teori än är måste den förkastas eller revideras om den är osann; på samma sätt måste lagar och institutioner, oavsett hur effektiva och välordnade de är, reformeras eller avskaffas om de är orättvisa. Varje person äger en på rättvisa grundad okränkbarhet som inte ens samhällets väl kan åsidosätta. Därför förnekar rättvisan att några personers förlorade frihet kan rättfärdigas av att andra får dela på något större värde. Den låter inte ett fåtal personers påtvingade uppoffringar uppvägas av att fördelarna sammanlagt blir större för flertalet. I ett rättvist samhälle anses därför de friheter som hör till det jämlika medborgarskapet vara fastslagna; de rättigheter som garanteras av rättvisan blir inte föremål för politiskt köpslående eller kalkyler över samhällsintressen. Det enda som gör det tillåtet att nöja sig med en oriktig teori är att det saknas en bättre; på liknande sätt kan en orättvisa tolereras endast då den är nödvändig för att undvika en ännu större orättvisa. Sanning och rättvisa är de främsta dygderna för mänskliga verksamheter och går därför inte att kompromissa med.”*

John Rawls: *En teori om rättvisa*, original 1971

Hur kan man motivera att strävan efter rättvisa är en absolut dygd? Vad avses med individens okränkbarhet?

5. Det sägs att sakerna är vad de ser ut att vara.

M.C. Escher's "Waterfall"

© 2004 The M.C. Escher Company - Baarn - Holland. All rights reserved.

Behandla förhållandet mellan sinnesintryck och verklighet som ett filosofiskt problem.

6. Thomas S. Kuhn (1922–1996) använder i sin bok *De vetenskapliga revolutionernas struktur* begreppen normalvetenskap och vetenskaplig revolution.
- Förklara dessa begrepp.
 - Bedöm Kuhns uppfattning om vetenskapen med avseende på vetenskapens framsteg.

7. *"Utopismens dragningskraft uppkommer ur oförmågan att inse, att vi inte förmår göra ett himmelrike på jorden."*

Karl Popper: *Gissningar och vederläggningar*, original 1963

- a) Förklara vad som avses med samhällsutopi och presentera de filosofiska utgångspunkterna i någon samhällsutopi.
b) Hur kan det utopiska tänkandet bedömas filosofiskt?

8. John Rawls skriver: *"Hur elegant och ekonomisk en teori än är måste den förkastas eller revideras om den är osann..."*

John Rawls: *En teori om rättvisa*, original 1971

Hur kan man motivera uppfattningen att sanningen är det mål som teorier i första hand bör försöka uppnå?

- +9. Vad skiljer människan från djuren? Diskutera frågan med utgångspunkt i filosofin och med hjälp av kunskap från flera läroämnena.

- +10. *"Så länge vi stannar inom vetenskapens egentliga värld kan vi aldrig påträffa en mening av typen: 'Du skall icke ljuga'. [...] Som en följd härav kunde det tyckas att det logiska tänkandet vore utan betydelse för etiken. Det är riktigt att vetenskapliga konstateranden av fakta och samband inte kan ge några etiska anvisningar. Emellertid kan etiska direktiv göras rationella och sammanhängande med hjälp av logiskt tänkande och empirisk kunskap. Om vi kan bli ense om vissa grundläggande etiska satser, så kan andra etiska satser härledas ur dem, förutsatt att de ursprungliga premisserna är tillräckligt exakt formulerade. Sådana etiska premisser spelar inom etiken en roll som liknar axiomens inom matematiken. Detta är skälet till att vi alls inte tycker att det är meningslöst att ställa frågor som 'Varför skall vi inte ljuga?' Vi känner att sådana frågor har en mening, emedan vissa etiska utgångspunkter i tysthet är underförstådda i alla diskussioner av detta slag. Vi känner oss sedan tillfredsställda när vi lyckas spåra ett etiskt direktiv tillbaka till några av grundpremisserna. I fråga om lögnen kan det kanske göras ungefär på följande sätt. Ljugandet undergräver tilltron till andra människors utsagor. Utan en sådan tilltro är samarbete människor emellan omöjligt eller i varje fall svårt. Ett sådant samarbete är emellertid nödvändigt för att människolivet skall vara möjligt och uthärdligt. Detta innebär då att budet 'Du skall icke ljuga' har återförts på fordringarna 'Mänskligt liv skall bevaras' och 'Smärtan och sorgen skall minskas så mycket som möjligt'. Men vilket ursprung har sådana etiska axiom? Är de godtyckliga? Grundar de sig på rent maktspråk? Härrör de ur människornas erfarenheter, eller är de indirekt bestämda av sådana erfarenheter? Ur rent logisk synpunkt är alla axiom godtyckliga, även de etiska. Men ur psykologisk synpunkt eller med tanke på uppkomsten är de långtifrån godtyckliga. De har sitt ursprung i vår medfödda strävan att undfly smärta och förintelse och i individernas samlade känsloreaktioner inför nästans beteende. Människans moraliska ande, förkroppsligad i ädla personligheter, har privilegiet att framställa etiska axiom som är så innehållsrika och så djupliggande att människorna accepterar dem såsom växande ur deras egna mångskiftande känsloupplevelser. De etiska axiomen upptäckts och prövas ungefär på samma sätt som de vetenskapliga axiomen. Det sanna är det som uthärdar erfarenhetens prövning."*

Albert Einstein: *Om naturvetenskapen*, original 1950

Vad påstås i citatet? Hur motiveras påståendet? Granska resonemanget i citatet, och den uppfattning om etikens natur som där presenteras. Ta ställning till uppfattningens filosofiska trovärdighet.